

tussen Duin & Dijk



Natuur in Noord-Holland. Jaargang 19

3 ● 2020

Fred Koning

● Foto's: Fred Koning.

Over gaaien



● Nest van gaai.



● Gaai.

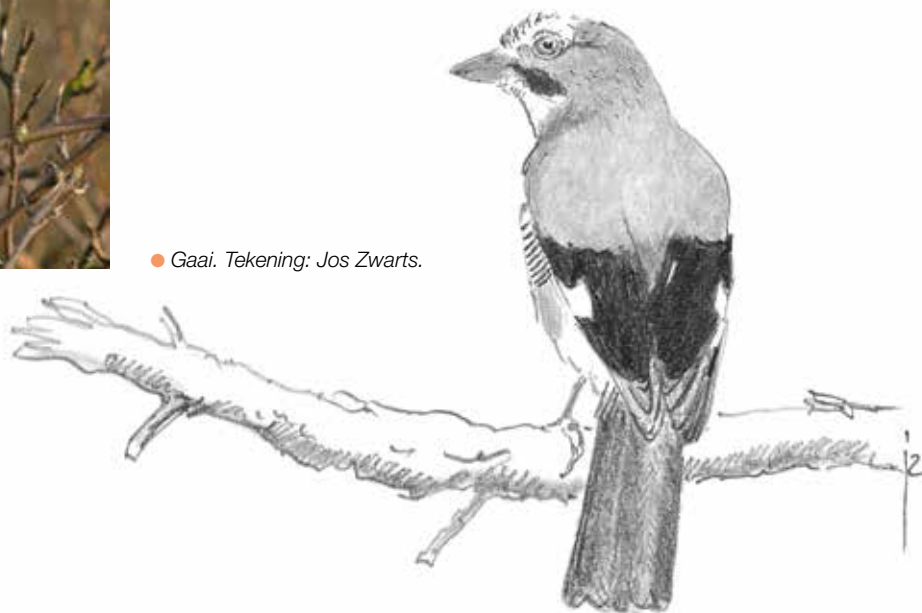
De gaai staat bij velen bekend als nestrover, maar de soort heeft het zelf ook niet makkelijk. Dit blijkt uit een analyse van nestvondsten.

De gaai is een algemene broedvogel in onze bossen. In de herfst vallen ze het meest op als ze eikels aan het verzamelen zijn. In het voorjaar vormen jonge en territoriale gaaien groepen die gezamenlijk baltsen, vechten en de grenzen van de territoria vaststellen. Daarbij maken ze veel krijsende geluiden en vallen dan op. Tijdens het broedseizoen zijn gaaien heel stiekem en zijn hun nesten goed voor ons verborgen. In mijn oude schriftjes waar ik al mijn nestvondsten van vogels registreer (1957-2013) staan 82 nesten van

en hun nesten



● Gaai.



● Gaai. Tekening: Jos Zwarts.

gaaien beschreven. Alle, op drie nesten na, gevonden in de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD).

Nesten

Gaaien bouwen vanaf eind maart en vooral in april een prachtig compact nest met een diameter van 20 tot 33 cm. De bodem en zijkant bestaan uit afgebroken takjes die naar binnen toe steeds fijner worden. De vrij diepe kom (5 tot 9 cm) wordt gevoerd met heel fijne wortels van planten en soms wat haar of veertjes. Het nest heeft geen dak en in tegenstelling tot eksters bouwen gaaien ieder jaar een nieuw nest.

Nestplaatskeuze

In de duinen broeden de meeste gaaien in bomen. Slechts één nest vond ik in een afgebroken stronk van een abeel. De gemiddelde hoogte waarop de nesten werden gevonden was 3,7 meter. De voorkeur gaat uit naar de eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*) waarin 48 van de 82 nesten werden aangetroffen. Het feit dat meidoorns veel doornen hebben is

mogelijk een factor die meespeelt in de boomkeuze, want gaaien hebben veel vijanden. In buitenlandse studies zijn het vooral coniferen waarin de meeste nesten worden gevonden.

Legsel- en broedselgrootte

Het aantal eieren, dat gaaien in de AWD leggen, varieert tussen vier en acht stuks, met een gemiddelde van 5,5 ei (n=39). Dit komt overeen met wat Duitse onderzoekers vonden: gemiddeld 5,2 ei (n=69) in Baden-Württemberg (Hölzinger, 1997) en 5,8 ei (n=51) in Rheinland (Mildenberger, 1984). Een Tsjechische studie gaf 5,9 ei (n=69) (Folk, 1983). De Britse ondersoort van de gaai legt volgens Holyoak (1967) slechts 3-6 eieren (gemiddeld 4,5 ei, n=124). De broedduur is tussen de 17 en 21 dagen en de jongen verlaten het nest na 20 tot 22 dagen.

In de AWD varieerde het aantal jongen tussen de een en zes jongen per succesvol nest, met een gemiddelde van 4 jong (legsels n=26; jongen n=103). Omgerekend per broed-

poging komt dit neer op 1,6 jong (n=65). In Baden-Württemberg bedroeg het aantal jongen gemiddeld 2,1 per broedpoging (Hölzinger, 1997).

Veel mislukkingen

Ondanks het feit dat jonge gaaien tijdens het voeren in het nest zelden geluid maken en daardoor lastig zijn te lokaliseren, zijn de broedresultaten in de AWD vergeleken met de Duitse onderzoeken zeer laag.

Aangezien gaaien niet specifiek als onderzoeksobject in de AWD waren uitgekozen, is het verloop van een aantal nesten niet gevolgd. Opvallend is dat veel nestpogingen mislukten. Van de 65 nesten, waarvan het broedresultaat wel bekend is, slaagden er 27 (= 42%; van 26 nesten was het aantal jongen bekend). Dit wordt ook uit andere studies gemeld. In het Zevenbergte mislukten 22 (54%) van de 41 nesten al in de fase met eieren (Korodi, 1972) en in Baden-Württemberg was het nestsucces 45% (Hölzinger, 1997). Dit is het

Soort		Aantal	Hoogte
Meidoorn	<i>Crataegus monogyna</i>	48	3,3 (47)
Zwarte den	<i>Pinus nigra</i>	16	4,7 (15)
Grove den	<i>Pinus sylvestris</i>	8	5,5 (8)
Kardinaalsmuts	<i>Euonymus</i>	3	1,9 (3)
Berk	<i>Betula</i>	1	5 (1)
Hulst	<i>Ilex aquifolium</i>	1	2,5 (1)
Wilg	<i>Salix</i>	1	2,5 (1)
Vlier	<i>Sambucus nigra</i>	1	3 (1)
Spar	<i>Picea</i>	1	2,5 (1)
Kamperfoelie	<i>Lonicera</i>	1	3 (1)
Stronk abeel	<i>Populus × canescens</i>	1	2,5 (1)
Totaal		82	

● Tabel 1. Nestplaatskeuze van de gaai, gegevens verzameld tussen 1957-2013. Van de meidoorn en zwarte den is van 47 respectievelijk 15 nesten de hoogte bekend (hoogte in meters).

Aantal eieren of jongen	1	2	3	4	5	6	7	8	Totaal
Nesten met eieren	0	0	0	5	17	12	4	1	39
Nesten met jong	3	3	2	6	8	4	0	0	26

● Tabel 2. Frequentie legselgrootte en broedselgrootte.

● Bosuil met een kuiken van een kraaiachtige. Amsterdamse Waterleidingduinen, mei 1993.



percentage van de nesten dat een of meer jongen voortbrengt. Holyoak (1967) vond dat legsels gelegd vroeg in het jaar minder succesvol waren dan latere legsels. Hij vermoedde dat de late leggers profiteerden van de betere dekking omdat er dan meer blad aan de bomen zit. Ook veronderstelde hij dat jonge vogels door hun geringe ervaring minder goed zijn in het verstoppert van hun nest.

Predatie

De oorzaken van het hoge percentage mislukkingen zijn vaak moeilijk te achterhalen. In veel studies wordt menselijk ingrijpen en verstoring door eekhoorn (*Sciurus vulgaris*), boommarter (*Martes martes*) en kraaiachtigen genoemd, soms ook bosuil, buizerd of eikelmuis (*Eliomys quercinus*). De dichtheden van ekster, kraai en bosuil waren hoog in de periode dat de nesten werden gecontroleerd. Deze drie soorten zijn in de AWD vermoedelijk de belangrijkste belagers van de gaaien en hun nesten. Van de 38 mislukte nesten werd bij negen nesten vastgesteld dat de eieren waren uitgekropen en één nest was doorschoten. In het voorjaar worden in de nestkasten van bosuilen

regelmatig resten van gaaien aangetroffen. Géurin (1932) was de eerste die beschreef hoe een bosuil jonge kerkuilen roofde. Dit plunderen van nesten met jonge vogels is moeilijk vast te stellen omdat van de niet bevederde nestjongen met broze botten weinig traceerbaars achterblijft in een nestkast of braakbal. Wel zagen we dat bij eksters die binnen 500 meter van een door bosuilen bewoonde kast woonden slechts 45% van de broedpogingen slaagde en van hen die tussen de 500 en 1300 m broedden er 78% slaagde (Koning & Baeyens, 1990). Het is niet voor niets dat gaaien heel fanatiek een zich overdag vertonende bosuil aanvallen en toekrijzen.

Over predatie van gaaienbroedsels door boommarter en havik is weinig te zeggen omdat slechts tien van de 82 nesten gevonden werden na de komst van havik en boommarter in het duin. Van deze tien nesten slaagde slechts één nest in mislukten er zes (van drie nesten waren de resultaten onbekend). Na het uitvliegen is de havik de belangrijkste belager van de

jonge gaaien. Van juli t/m augustus maakt de gaai maar liefst 15% van de geslagen prooien uit (Koning, in prep.). Ook Hölzinger (1997) meldt dat in Duitsland het aandeel van kraaiachtigen in het menu van de havik 16% bedraagt. De gaai is daarbij de belangrijkste prooi.

Fred Koning
fredkoning@gmail.com

Literatuur

- FOLK, ., 1983. Geciteerd in: U.N. Glutz von Blotzheim & K.M. Bauer. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 13. Aula-Verlag, Wiesbaden.
- HÖLZINGER, J., 1997. Die Vögel Baden-Württembergs. Band 3.2 Singvogel 2. Ulmer-Verlag, Stuttgart.
- GÉURIN, G., 1932. Encyclopedie Ornithologique VII: La Hulotte, éditeur Chevallier, Paris.
- HOLYOAK, D., 1967. Breeding biology of the Corvidae. Bird Study 14: 153-168.
- KONING, F.J. & G. BAEYENS, 1990. Uilen in de duinen. KNNV Uitgeverij.
- KORODI, G., 1972. Beiträge zur Kenntnis der Brutbiologie und Brutnahrung der Eichelhäher. Trav. Mus. Nat. Antipa 12: 355-383.
- MILDENBERGER, H., 1984. Die Vögel des Rheinlandes. Band 2. Beiträge zur Avifauna des Rheinlandes, 19-21.